
2007 SEÇİMLERİ VE TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK SİYASETİN GELECEĞİ

Birol AKGÜN*

Giriş

2007 yılı Türkiye'de demokrasinin, halk iradesinin ve siyasi rejim ve meşruiyet sorunlarının en çok tartışıldığı kritik bir yıl olarak tarihe geçecek. Ülke halkı yüksek bir siyasi gerginlik ortamında bir askeri muhtıra, bir genel seçim ve bir de Anayasa referandumunu sabır, barış ve demokratik olgunlukla atlattı. Bu anlamda 2007'yi Türkiye'nin uzun demokratikleşme mücadelesinde önemli bir kavşak noktası olarak görmek gerekir. Türk demokrasisi bu toplumsal gerilim ve siyasi kriz sürecinden, halkın sağduyusu ve ülkedeki siyasi aktörlerin altmış yılda kazandığı demokratik siyasi tecrübesi sayesinde güçlenerek çıktı. Demokratik rejimin yeni bir askeri darbeye kesintiye uğraması sivil siyasetin kendi iktidarına sahip çıkmasıyla önlendi. Seçmenler de, demokrasi ve özgürlüklere olan inançlarını, güvenlerini ve sadakatlerini hem 22 Temmuz'daki genel seçimlerde otoriter alternatiflere karşı daha demokratik partileri destekleyerek gösterdiler, hem de Cumhurbaşkanının daha demokratik bir yöntemle seçilmesini düzenleyen Anayasa değişikliğini 21 Ekim referandumunda yüzde 70 gibi bir oy oranıyla onaylayarak ispatladılar. Bu anlamda 22 Temmuz seçim sonuçlarının yalnızca ülkeyi gelecek dört yılda kimin yöneteceği

* Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

sorusuna anlamlı bir demokratik cevap olarak okunması eksik bir değerlendirme olacaktır. Gerek 22 Temmuz gerekse Anayasa referandumunda ortaya çıkan halk iradesi aynı zamanda Türkiye’de demokratik sistemin işleyişine yönelik dışarıdan girişilecek müdahalelere ve demokrasi dışı (otoriter) yönetim tarzı arayışlarına karşı kesin bir toplumsal reddiye olarak okunmalıdır. Bu giriş yazısında önce 2007’de Çankaya seçimi ekseninde ortaya çıkan siyasi ve toplumsal kutuplaşmanın arka planına değinilecek, ardından da seçim sonuçlarının siyasal katılmayı ve parlamentodaki yeni güçler dengesini nasıl değiştirdiği analiz edilecektir. Son kısımda ise seçimin ve Anayasa referandumunun Türkiye’deki siyasi iktidar ilişkilerinin ve siyasal parti sisteminin geleceğine ilişkin muhtemel yansımalarına değinilecektir.

1. Siyasi Arka Plan: Cumhurbaşkanlığı Seçim Krizi

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Atatürk’ün ilk kez bu göreve seçilmesi de dâhil olmak üzere, sürekli olarak bir kriz ve gerilim kaynağı olmuştur. Denilebilir ki, çok partili dönemde Türkiye’nin yaşadığı her askeri darbenin arkasında veya önünde “Çankaya krizi” bulunmaktadır. 11. Cumhurbaşkanının seçileceği Nisan 2007 tarihi yaklaşırken, Çankaya etrafındaki siyasi tartışmalar da bir yıl öncesinden başladı. Hatta tartışmayı 3 Kasım 2002 akşamına kadar geri götürmek de mümkün. Zira TBMM’nin üçte-ikisine hâkim olan iktidar partisi (AKP) siyasetin doğası gereği Cumhurbaşkanını da kendisi seçmek isteyecekti. Bu dönemde açıktan konuşulmasa da siyaset koridorlarında ve özel sohbetlerde 11. Cumhurbaşkanının kim olacağı ve nasıl seçileceği sorusu siyasal aktörlerin gizli ama değişmez bir gündem maddesiydi.

Çankaya krizini ve erken seçimi tetikleyen gelişmeler Nisan ayında Başbakan Erdoğan’ın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ü AKP adına Çankaya için aday göstermesiyle başladı. Aslında anamuhalefet partisi lideri Deniz Baykal bir yıl öncesinden TBMM’nin erken seçime gitmesini ve Cumhurbaşkanının yeni meclis tarafından seçilmesini ısrarla talep ediyordu. TBMM’deki partilerin mutabakatı olmadan Abdullah Gül’ün aday gösterilmesi nedeniyle bazı sivil toplum örgütleri öncülüğünde ve CHP desteği ile büyük şehirlerde (Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun) Cumhuriyet mitingleri düzenlendi. Türkiye’nin gördüğü en geniş katılımlı bu açık hava protestolarının iki temel amacı vardı: Birincisi, rejimin kalesi olarak görülen Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda AKP’yi anamuhalefet partisi CHP ile uzlaşmaya zorlamak; ikincisi ise

seçime gidilirken cumhuriyet, laiklik ve ulusalcılık ekseninde siyasi bir cepheleşme yaratarak AKP iktidarını sandıkta devirmektir. İşte böyle bir toplumsal gerginlik ortamında, Türkiye Nisan ayına gelindiğinde kendisini tam anlamıyla bir rejim krizi içinde buldu.

TBMM'de mutlak sayısal üstünlüğe (354 milletvekili) sahip olan AKP muhalefetin uzlaşma çağrılarına, geçmişteki Turgut Özal ve Süleyman Demirel'in meclisçe seçilmesini de örnek göstererek "milli irade" temelinde direniyordu. Nitekim Abdullah Gül parti içi anketler ve partinin ileri gelenleri ile yapılan istişareler neticesinde aday gösterilmişti. Mevcut siyasi dengelere göre Gül'ün 3. tur oylama sonunda Cumhurbaşkanı seçilmesine kesin gözüyle bakılırken, beklenmedik iki olay seçimleri krize soktu ve Kasım ayında yapılması gereken genel seçimler erkene alındı. Krizi derinleştiren ilk gelişme CHP ve dışarıdan bazı hukukçuların Cumhurbaşkanı seçimlerindeki oylamalarda toplantı yeter sayısı ile seçim yeter sayısının aynı olduğunu, dolayısıyla mecliste en az 2/3'lük (367) çoğunluk sağlanmadan yapılacak oylamaların hukuken geçersiz olacağı iddiasıydı. Geçmiş Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde böyle bir iddianın dile getirilmediğini ve 367 sayısının gerekli olmadığını savunan AKP, 27 Nisan 2007'de mecliste ilk tur oylamayı gerçekleştirdi. Ancak CHP ile birlikte ANAP ve DYP'nin de parlamentodaki oylamalara katılmaması nedeniyle 367 sayısına ulaşılamadı. CHP oylamanın iptali için aynı gün Anayasa Mahkemesine başvurdu.

Siyasi alanda bunlar yaşanırken 27 Nisan gece yarısı Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmayın internet sitesinde bir bildiri yayınlayarak sürece müdahale etti. Bildiride Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecindeki tartışmaların laiklik konusunda odaklandığını ve bu durumun "Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlendiği" belirtildikten sonra "unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur" deniliyor ve TSK "gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır" deniliyordu. Şüphesiz iç ve dış siyasi aktörler ve medya bu bildiriye Gül'ün adaylığına karşı açık bir darbe tehdidi olarak algılamıştı.

Bununla birlikte hükümet TSK bildirisine karşı adalet bakanı Cemil Çiçek vasıtasıyla basın önünde daha sert bir açıklamayla cevap verdi. Çiçek, TSK bildirisinin açıktan "hükümete karşı bir tutum olarak" algılandığını, "demokratik bir düzende bunun düşünülmesinin dahi yadırgatıcı" olduğunu ve "Başbakana bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığı'nın herhangi bir konuda hükümete karşı bir

ifade kullanmasının demokratik bir hukuk devletinde düşünülmemeyeceğini" vurguladıktan sonra, "Genelkurmay Başkanlığı, hükümetin emrinde, görevleri Anayasa ve ilgili yasalarla tayin edilmiş bir kurumdur. Anayasamıza göre, Genelkurmay Başkanı görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur" hatırlatmasında bulundu. Çiçek ayrıca "11. cumhurbaşkanını seçme sürecinde böyle bir metnin, hem de gece yarısı ortaya çıkmasının son derece dikkat çekici" olduğunu ve bildirinin "bu hassas dönemde, Anayasa Mahkemesi eksenli tartışmalar yapılırken ortaya çıkmasının, yüce yargıyı etkilemeye yönelik bir girişim olarak algılanacağını" ve "Türkiye'nin uluslararası toplumda itibarını zedeleyen, çağdaş dünyadaki konumumuza zarar veren, Türk ekonomisinin istikrarını tehdit eden, demokrasiye aykırı ve Türk Milleti'nin vicdanında yara açan davranışlardan tüm sorumluluk sahiplerinin kaçınması" çağrısında bulundu.¹

Türk demokrasi tarihine e-muhtıra olarak geçen bu bildiri siyasetin normal seyrini değiştirdi. Türkiye, AB yolunda ilerleyen ve demokrasisini hızla geliştiren istikrarlı bir ülke görünümünden askeri darbenin eşiğindeki bir 3. dünya ülkesi olma riski ile karşı karşıya kaldı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ise bir basın toplantısı düzenleyerek yüksek yargıya yaptıkları Cumhurbaşkanlığı seçimi başvurusuyla ilgili olarak, "Eğer Anayasa Mahkemesi'nden '367'ye gerek yok" şeklinde bir karar çıkarsa ülke çatışmaya sürüklenir" uyarısında bulundu.² 29 Nisan'da ise İstanbul Çağlayan'da 1,5 milyon kişinin katılımıyla laiklik mitingi düzenlendi. İşte böyle bir toplumsal ve siyasal baskı altında Anayasa Mahkemesi 367 kararını açıkladı. Mahkeme, oy çokluğu ile toplantı yeter sayısının 367 olduğunu ve yapılan ilk oylamanın geçersizliğine ve Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin durdurulmasına karar verdi. Başbakan Erdoğan Anayasa Mahkemesi kararını "demokrasiye sıkılmış bir kurşun" olarak nitelerken, bazıları yüksek mahkemenin bu çok tartışılan kararı ile aslında Türkiye'de demokrasinin önünün açıldığını iddia ettiler. Zira tersi durumda e-muhtıranın gerçek bir darbeye dönüşmesi ve demokrasinin kesintiye uğraması riski vardı. Nitekim muhtıra, bazı gazete başyazarları tarafından "Genelkurmay'ın bildirisi, yapılacak askeri darbenin önceden haber verilmesidir, bundan önce 12 Eylül de böyle haber verilmişti"³ şeklinde yorumlandı.

¹ Bkz. "Hükümet daha da sert", *Radikal* (29.04.2007).

² *Milliyet* 30.04.2007

³ Bkz. *Radikal* gazetesi başyazarı İsmet Berkan'ın 1 Mayıs 2007 tarihli yazısının devamı: "...Haziran 1997'de 'Gerekirse silahla' dendiğinde de haber veriliyordu, hükümet değişti, ordu

2. Erken Seçim Kararının Alınması

1982 Anayasasının (referandumla yapılan değişiklikten önceki durumu) Cumhurbaşkanlığı seçimini düzenleyen 101. maddesine göre, Cumhurbaşkanlığı oylamasının ilk iki turunda üçte iki çoğunluk aranırken; üçüncü ve dördüncü turlarda salt çoğunluk yeterli görülmekteydi. Ancak Cumhurbaşkanının dördüncü turda da seçilememesi halinde ise TBMM seçimlerinin derhal yenilenmesi öngörülmüştü. Anayasa mahkemesinin 367 kararı nedeniyle Cumhurbaşkanlığı seçiminin tamamlanamayacağı anlaşıldığından ülkeyi "erken seçime" götürmek, tıkanan siyasi süreci yeniden açmanın ve rejim krizini demokratik yöntemlerle aşabilmenin tek meşru yolu olarak görülmüştü.

Demokratik siyasi mekanizmaları işleterek krizi ve gerilimi sona erdirmek için iktidar partisi AKP siyasi inisiyatif olarak meclise acilen iki öneri getirdi. Birincisi, ülkenin en kısa zamanda bir erken genel seçime götürülmesi, ikincisi ise Cumhurbaşkanının TBMM yerine doğrudan halk tarafından seçilmesini de içeren kapsamlı bir Anayasa değişikliğinin yapılması. Sonuçta TBMM, Yüksek Seçim Kurulunun hazırladığı seçim takvimine uyarak 458 oyla seçimlerin yapılabileceği en erken tarih olan 22 Temmuz 2007'de meclisin yenilenmesi kararını aldı. Ardından da Anayasada Cumhurbaşkanının halkoyuyla ve beş yıllığına seçilmesini, TBMM'nin seçimler dâhil tüm işlerinde 1/3 üye sayısı (184) toplanabilmesini ve Milletvekili genel seçimlerinin dört yılda bir yapılmasını öngören değişikliği 10 Mayıs 2007'de kabul etti. Ancak Cumhurbaşkanı Sezer'in Anayasa değişikliklerini geri göndermesi nedeniyle aynı değişiklik 31 Mayıs 2007'de yeniden oylanarak kabul edildi. Cumhurbaşkanı Sezer değişiklik paketini halkoyuna sunulmak üzere 16 Haziran 2007'de onayladı.⁴ Böylece Türkiye çok partili demokrasi tarihinde yapılan 15. genel seçimlere olağanüstü bir dönemde ve siyasi belirsizlik ortamında giriyordu.

dönemin Genelkurmay Başkanı'nun ifadesiyle 'Kışla kapısından döndü.' Bugün de durum budur, hafife alınmamalı, ciddiyetle hal çareleri düşünülmelidir" uyarısında bulunuyordu. Nitekim *Nokta* dergisinde yayınlanan ve bir kuvvet komutanına ait olduğu ileri sürülen günlükler, Türk demokrasisinin aslında daha önceki dönemde de (2004 yılında) ciddi darbe tehlikeleri atlattığını ortaya koymaktadır.

⁴ Anayasa değişiklikleri 26554 sayı ve 16.6.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

3. Seçimlerin Siyasi Gündemi: Demokrasi ve Laiklik

22 Temmuz'da erken genel seçim kararının Cumhurbaşkanlığı krizinin neden olduğu askeri bir darbe tehdidi altında alınması, seçim gündemini ve seçim süresince partilerin söylemlerini de etkiledi. Seçimlerde işsizlik, yoksulluk, büyüme ve AB ile ilişkiler gibi konularda AKP'nin 4,5 yıllık iktidarında izlediği politikalar ve buna karşın muhalefet partilerinin önereceği alternatif projeler tartışılması gerekirken, seçim gündemi laiklik, demokrasi ve ayrılıkçı terör üzerine odaklandı. Burada özellikle erken seçim kararının alınmasını da tetikleyen meydan mitinglerindeki tartışmaların seçimin gündemini de belirlediğini söylemek gerekir. Cumhuriyet mitinglerinin ana teması ise, küreselleşme karşıtlığı, ABD ve Avrupa Birliği eleştirileri, artan terör (PKK) eylemlerine karşı acil askeri çözüm (sınır ötesi harekât) çağrılarını ve iktidar partisi AKP'ye yönelik güçlü muhalefet olarak özetlenebilir. Türkiye'de sokağa taşan bu "ulusalçı" gruplar ve AKP arasındaki siyasi kutuplaşmayı üç ana eksenle analiz etmek mümkündür.

Birincisi, AKP'yi kuran kadrolar her ne kadar siyasal islama dayanan milli görüş çizgisinden koştuklarını ve kendilerini "muhafazakâr demokrat" kimlikle tanımladıklarını iddia etseler de, ülkedeki aydınlanmacı-radikal laik kesimler AKP'yi milli görüşün devamı olarak görmeye devam etmektedir. Dolayısıyla AKP iktidarı onlar için batılı ve laik hayat tarzına bir tehdit olarak algılandı ve Çankaya'ya eşi başörtülü birinin Cumhurbaşkanı olarak çıkması Atatürk devrimlerine karşı açık bir başkaldırı olarak yorumlandı. Bu bölünme seçim sürecinde muhafazakâr kesimin "sivil ve dindar bir cumhurbaşkanı" talebine karşılık "Atatürk'ün koltuğuna laik ve çağdaş bir Cumhurbaşkanı" sloganlarıyla yansıdı. 22 Temmuz seçimlerine gidilirken laiklik hassasiyeti yüksek kesimler CHP etrafında toplandı ve sol partileri seçim ittifakına zorladılar. Nitekim o zamana kadar ayrı duran CHP ve DSP seçime birlikte girme kararı aldı. Muhafazakâr demokratlar ile aydınlanmacı laikler arasındaki bu ayrışma Şerif Mardin'in yıllar öncesinden kavramsallaştırdığı merkez-çevre mücadelesinin Çankaya tartışmaları üzerinden 2007 Türkiye'sine yansımasydı.

Seçimdeki ikinci temel bölünme ise küreselleşmecilik ve milliyetçilik/ulusalcılık eksenidir. Özellikle 2001'de yaşanan derin ekonomik krizin ardından Kemal Derviş tarafından hazırlanan güçlü ekonomiye geçiş programı ile başlayan süreç Türkiye'nin ekonomik yapısını hemen her alanda küresel piyasalara açmayı amaçlamış ve bu

program AKP döneminde de IMF gözetiminde büyük bir kararlılıkla sürdürülmüştür. Gerek özelleştirmeler ve gerekse sağlanan teşvikler sayesinde 2002'de 1 milyar doları ancak bulan yabancı sermaye girişi 2006 yılında 20 milyar dolara ulaşmıştır. Bu bağlamda AKP iktidarıyla birlikte Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesi de hızlanmış, Türkiye AB ile 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Bu amaçla AKP iktidarı kendisinden beklenmeyen bir performans göstererek radikal bir AB'ci tutum sergilemiş ve anadilde eğitimden, Kıbrıs'ta Annan planının referanduma götürülmesine ve azınlık vakıflarına yeni haklar verilmesine kadar bir dizi köklü siyasi ve hukuki reformlara imza atmıştır. Muhafazakâr bir parti olarak AKP'nin AB ekseninde bireysel hakları ve özgürlükleri genişletici bir reform politikası izlemesinin kendisine siyasal sistemde meşruluk alanı yaratma gibi özel nedenleri olsa da, sonuçta AKP iktidarının izlediği politikalarla Türkiye'nin küreselleşmesini ve dünya ile entegrasyon sürecini hızlandırdığı da bir gerçektir.⁵ Bazılarının "muhafazakâr küreselleşmecilik"⁶ olarak nitelediği bu tutum doğal olarak toplumun farklı kesimlerinde ekonomik bağımsızlık ve ulusal kimlik erozyonu gibi tartışmaları ve kaygıları artırmıştır. Özellikle üniter ulus devlet yapısının zedeleneyeceği ve ekonomik bağımsızlığın yitirileceği yönündeki kaygılar hem CHP gibi sosyal demokrat hem de MHP gibi milliyetçi sağ partileri ve bu arada radikal sol grupları AKP ve AB aleyhinde ittifak arayışlarına sevk etmiştir. Bazılarının "kızıl elma" koalisyonu⁷ olarak nitelediği bu sağ ve sol kesimlerin anti-AB eksenli muhalefeti 22 Temmuz seçimleri öncesinde "soldakilerin CHP'ye sağcıların MHP'ye" oy vermesi şeklinde formüle edilen bir seçim stratejisine dönüştü. Böylece amaçlanan şey, küreselleşme karşıtlığı ekseninde alternatif bir iktidar bloku oluşturarak seçim sonrasında muhtemel bir CHP-MHP koalisyonunun yolunu açmaktı.

Ve nihayet ikinci konuyla paralel bir diğer ayrışma eksenini olarak ise asker sivil ilişkilerine yaklaşım farklılıkları tespit edilebilir. Çok partili

⁵ Bu konuda bkz. İhsan Dağı, "The Justice and Development Party: Identity, Politics, and Human Rights Discourse in Search for Security and Legitimacy", içinde Hakan Yavuz (Editör), *The Emergence of Modern Turkey: Democracy and AK Party*, The University of Utah Press, Utah, 2006, ss. 88-106.

⁶ Bkz. Ziya Öniş, "Conservative Globalists versus Defensive Nationalists: Political Parties and Paradoxes of Europeanization in Turkey", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 9, No. 3, 2007.

⁷ Avrupa Birliği karşıtlığı temelinde oluşan toplumsal ittifakı anlatan bu kavramın isim babası İsmet Berkan'dır. Bkz. İsmet Berkan, "Kızıl Elma' koalisyonu", *Radikal* (04.08.2003).

demokrasi döneminde iki kez (1960 ve 1980) doğrudan, iki kez de (1971 ve 1997) dolaylı olarak demokrasiye müdahale tecrübesini yaşayan Türkiye’de askerinin siyasal sistem içindeki yeri konusunda ciddi bir toplumsal ve siyasal ayrışmanın yaşandığını söylemek mümkündür. AKP iktidarı döneminde de bu tartışma AB ilerleme raporları, demokratik reformlar ve Kıbrıs ve PKK sorunu etrafında sürekli canlı tutulmuştur. Nitekim bu dönemde MGK’nın yapısında değişiklikler yapılmış, YÖK gibi bazı kurumlardaki askeri temsilcilerin üyeliğine son verilmiş ve savunma harcamaları konusunda şeffaflığı amaçlayan ve daha sıkı denetim getiren yasal düzenlemeler yapılmıştır. 2004’ten itibaren artan PKK terörüyle mücadele için mutlaka sınır ötesi harekât yapılması ise hem genelkurmay başkanı tarafından açıkça dile getirilmiş hem de muhalefet partilerince “ordu Irak’a” kampanyası ile desteklenmiştir. AKP ise ABD işbirlikçisi olmak ve güvenlik politikalarında zaafiyet göstermekle suçlanmıştır. Buna karşın AKP sözcüleri ve iktidara yakın medya tarafından ise Irak’a yönelik bir operasyonun ülkede savaş durumu yaratacağı ve buna istinaden seçimlerin erteleneceği şüphesi oluşmuştur. Seçimler yapıncaya kadar bu kaygılar devam etmiştir. Özellikle içinde pek çok emekli askeri de barındıran ulusalcı cephe, AKP ile mücadelede sonuç almak için orduyu kendi yanlarına çekmenin yollarını aramış, Cumhurbaşkanlığı seçimini de bu amaçla orduyu harekete geçirmenin bir fırsatı olarak görülmüştür. 27 Nisan bildirisinin yayınlanması, bu anlamda ulusalcı cephenin bir geçici zaferi olarak görülebilirse de, “darbe tehdidinin” ciddileşmesi AKP’nin kendisini demokrasi savunucusu tek parti olarak sunmasını kolaylaştırmıştır.

Bu üç konudaki tartışmaların (laiklik/türban, AB ve askerinin durumu) yansımalarını 22 Temmuz seçim sürecindeki her toplantıda ve konuşmada görmek mümkündür. Ankara Tandoğan’da 14 Nisan’da yapılan “Cumhuriyet’e Sahip Çık” mitinginde ilk konuşmacı olarak söz alan bir bayan profesörün konuşması tam da bu toplumsal fay hatlarının ve siyasi ayrışmaları özetler nitelikteydi: “Türkiye sömürgeleştiriliyorsa, eyaletleştiriliyorsa, eğer Türkiye parçalanmak isteniyorsa Kemalist ordu konuşacak... Çankaya meşruiyeti olmayan güçlere gayri meşru açılmaya çalışılıyor. Dış dünyanın desteği ile ayakta durandan cumhurbaşkanı olmaz. Gizli gündemi olanlardan cumhurbaşkanı olmaz. Şeriat yanlılarından cumhurbaşkanı olmaz. Her ne olursa olsun Çankaya

laiktir, laik kalacak.”⁸ Özellikle bu son cümle seçim süreci boyunca ulusalcı sol tarafından beklide en çok tekrarlanan slogan olacaktı. Denilebilir ki, 2007 seçimlerinde sandığa giden Türk seçmenin önüne iki seçenek sunuluyordu: toplumun İslamlaşmasından kaygı duyanlar (laiklik ve ordu cephesi) için doğal seçenek CHP iken, demokrasiden ve dünya ile entegrasyondan yana olanlar içinse AKP neredeyse tek seçenek olarak kalıyordu.

4. Seçime Katılan Siyasi Gruplar ve Seçmen İlgisi

4.1. Seçime Katılan Partiler

2007 seçimlerinde ülkede kurulu bulunan 53 partilerden 21’inin YSK tarafından seçime katılabilecekleri açıklanmış olmasına rağmen, seçime fiilen 14 siyasi parti ve ayrıca bağımsız adaylar katılmıştır. Seçimlerde CHP listelerinde DSP adaylarına da yer verilmiştir. Merkez sağın iki partisi olan DYP ve ANAP seçimlerden hemen önce DP çatısı altında birleşme kararı almış olmalarına rağmen parti içi tartışmalar nedeniyle ortak bir liste oluşturulamamış, ancak yine de ANAP seçimlerde DP’yi dışarıdan desteklemiştir. Kürt etnik kimliği üzerinden siyaset yapan DTP ise yüzde 10’luk seçim barajı nedeniyle bağımsız adaylarla seçime katılmıştır. Ayrıca BBP ve ÖDP gibi küçük ama kendine has çizgileriyle dikkat çeken partiler de seçime bağımsız adaylarla girmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Seçime Katılan Siyasi Partilerin İdeolojik Kimlikleri ve Siyasi Pozisyonları

Seçime Katılan Parti veya Koalisyon	İdeolojik Kimliği	Laikliğe Bakışı	Küreselleşme ve AB’ye Bakışı
Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)	Muhafazakâr sağ	Dini değerlere duyarlı, Türbanı savunur	Radikal küreselleşmeci, güçlü AB destekçisi, liberal reformcu
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) (DSP ile seçim ittifakı yapmıştır)	Sosyal Demokrat/ Ulusalçı Sol	Radikal laik, Türbana mutlak karşıtlık	Küreselleşmeye karşı eleştirel yaklaşım, AB’ye karşı şüpheli, statükocu
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Milliyetçi Sağ	Dine saygılı laiklik, sınırlı türban desteği	Küreselleşme karşıtı, Güçlü bir AB

⁸ *Milliyet*, (15.04. 2007).

			şüphesizliği ve milliyetçilik vurgusu
Demokrat Parti (DP) (ANAP tarafından desteklenmiştir)	Merkez Sağ	Laik ama gelenekçi, sınırlı türban desteği	Nüanslı bir Küreselleşmeci tutum, AB yanlısı
Genç Parti (GP)	Popülist-Milliyetçi	Laik, türbana mesafeli bir destek	Küreselleşme karşıtı, AB karşıtı
Bağımsızlar (DTP)	Kürt Milliyetçisi	Güçlü laiklik, önce Kürt sorunu, türbana şartlı destek	Kürt kimliği öncelikli bir küreselleşmecilik ve AB destekçiliği
Saadet partisi (SP)	Siyasal İslamcı	Güçlü laiklik eleştirisi hayatın her alanında türbana sınırsız serbestlikten yana	Küreselleşme karşıtı, AB'ye kesin hayır, İslam dünyasına öncelik verilmeli

Not: Tabloda yalnızca seçime giren ve en az yüzde 2 ve üzeri oy alan gruplar değerlendirilmiştir.

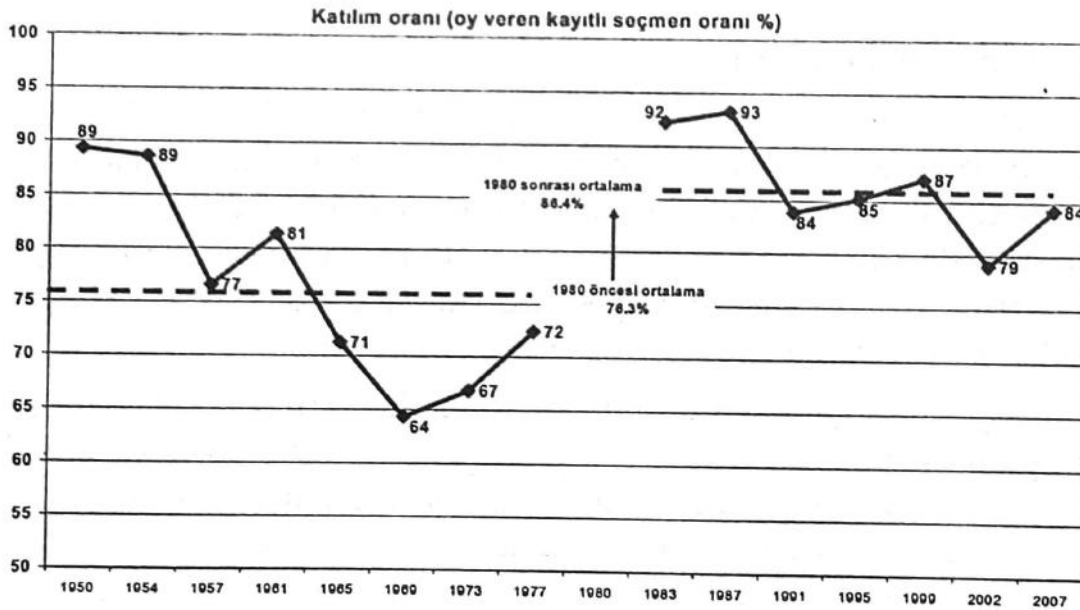
22 Temmuz genel seçimlerine 14 siyasi partinin aday listeleri halktan destek almak için yarışmıştır. Ancak bu seçimlerin dikkat çeken en önemli yönlerinden birisi de Türk siyasetinde ilk kez rekor sayıda bağımsız adayın oy pusulasında yer alıyor olmasıdır. Gerçekte demokrasilerde siyasi temsilin en önemli kanalı siyasi partilerdir. Bağımsız adaylık da elbette ki temsil yollarından biridir; ancak temel değil, istisnai bir yol olarak görülür. Bununla birlikte Türkiye'de geçmişte de bazı kritik dönemlerde bağımsız adaylar Meclis'e girmeyi başarmışlardır. Örneğin 1969 seçimlerinde AP'de temsil edilme imkânı bulamayan muhafazakâr kesim Erbakan önderliğinde "bağımsızlar hareketi" ile seçime girmiş ve bunlardan 13'ü milletvekili seçilebilmiştir. 1973'te 6, 1977'de ise 4 bağımsız aday Meclis'e girmiştir. 2002 seçimleri ise bağımsızlar açısından oldukça başarılı geçmiş ve 190 adaydan 9'u bağımsız olarak TBMM'de yer almıştır. 2007 seçimlerine giderken adeta bağımsız aday patlaması yaşanmıştır. YSK kayıtlarına göre 42 seçim

çevresinden 764 kişi bağımsız aday olarak seçim kurullarına başvuruda bulunmuştur.⁹

4.2. Seçime Katılım

Çağdaş temsili demokrasilerin günümüzdeki ortak temel sorunlarından biri de yurttaşların seçimlere giderek daha az katılmalarıdır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika demokrasilerinde ikinci dünya savaşından bu yana oy verme oranlarında bir düşüş trendi gözlenmektedir. Türkiye’de de 2002 seçimleri geçerli oyların en düşük ve oy kullanmayanların en yüksek olduğu seçimlerden biri olmuştur: Seçimlere katılım oranı yüzde 79’da kalmıştır ki, bu son otuz yılın en düşük katılım oranıydı. 2004 yerel seçimlerinde ise katılım oranı daha da düşerek yüzde 76’ya gerilemiştir. Bu durum halkın genel olarak siyasete karşı ilgisizleşmesi (depolitizasyon) ve hatta vatandaşların sisteme olan güvenlerini kaybetmeleri (siyasal yabancılaşma) olarak değerlendirilebilir. Ancak 2007 seçimleri Türkiye’de bu trendin tersine döndüğüne ilişkin bir işaret vermektedir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1: Çok Partili Dönemde Türkiye’de Milletvekili Genel Seçimlerine Katılım Oranları (1950-2007)

Kaynak: A. Çarkoğlu & E. Kalaycıoğlu, "Seçim 2007", Açık Toplum Enstitüsü, İstanbul (2007).

⁹ Türkiye’de son iki seçimde bağımsız adayların sayısında dramatik bir artışın olması ülkemizde seçim ve parti sisteminin ciddi sorunları olduğuna işaret etmektedir. Bkz. Birol Akgün, "Seçimlere bağımsızlar damgasını vuracak", *Zaman* (18.06.2007).

2007 seçimlerinde kayıtlı seçmenlerin yüzde 84'ü oy kullanmıştır. Seçimlerin yaz ortasında yapılmasına rağmen böyle bir yüksek katılım olmasının bizce en önemli nedeni seçim öncesinde yaşanan aşırı siyasi gerilim ve kutuplaşma olgusudur. Seçim tartışmalarının siyasi parti programları yerine laiklik, türban, demokrasi ve darbe tehdidi gibi ülkedeki kimlik ve siyasi rejim sorunları üzerine yoğunlaşması, normal zamanlarda sandık başına gitmeyen seçmenleri politize ederek siyasal katılmayı artırdığı söylenebilir. Siyasi hayattaki kutuplaşmaların seçmen katılımını artırması tecrübesi Türkiye'de 1970'lerde de yaşanmıştır. Nitekim 1969'da %64'e düşen katılım oranı siyasi cepheleşmenin derinleştiği ileriki yıllarda artış göstermiştir (Bkz. Şekil 1). Bu durum Türkiye'ye özgü bir olgu da değildir. Nitekim 2004 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinde halkın Irak savaşı ekseninde derin bir bölünme yaşaması seçimlere katılımı ciddi biçimde artırmış; uzun yıllar aradan sonra katılım oranı yüzde 60'lara yaklaşmıştır. Her halükarda halkın, kendi özgür iradesiyle ülke yönetimine yön vermesinin en barışçıl ve etkili yolu olan siyasal katılımdaki artışı demokratik rejime olan güven ve sadakatın bir göstergesi olarak görmek gerekir. Türk halkı, aynı demokratik duyarlılığı bazı muhalefet partilerinin boykot çağrılarına rağmen 21 Ekim 2007'deki Anayasa Referandumunda da sürdürmüştür.

5. Seçim Sonuçları

22 Temmuz seçimleri öncesinde yapılan pek çok kamuoyu araştırması AKP'nin bir dönem daha tek başına iktidarda kalacak oyu alabileceğine işaret ediyordu. Seçimlerden kısa bir süre önce Radikal gazetesinde yayınlanan anket sonuçları da üç partili bir meclis yapısı öngörmekteydi.¹⁰ Öngörülemeyen AKP'nin ve başta MHP olmak üzere muhalefet partilerinin ve bağımsızların oy oranıydı.

Şüphesiz seçimin en önemli sonuçlarından biri Türkiye'deki güçlü tek partili iktidar yapısının bir dönem daha sürecek olmasıdır. Burada sürpriz olan iktidar partisinin bir önceki genel seçimlere göre oylarını 12 puan (yaklaşık yüzde 35) artırarak neredeyse kayıtlı seçmenlerin yarısının oyunu almış olmasıdır. Oysaki pek çok ülkede ve bizim ülkemizde yapılan araştırmalar genel olarak iktidar partisinin seçimlerde oy kaybettiğini ortaya koymaktadır. Bunun istisnası 1954 seçimleridir ki,

¹⁰ Bkz. Tarhan Erdem, "AKP % 48'e dayandı, CHP % 20'nin altında", *Radikal* (19.07.2007).

DP oylarını ancak 4 puan artırabilmiştir. Burada AKP'nin tarihi zaferini açıklamaya yönelik birkaç noktanın altı çizilmelidir.

Tablo 2:22 Temmuz 2007 Seçim Sonuçları ve 2002 Seçimlerine Göre Değişim

Siyasi Partiler	2002'deki oy oranı (%)	2007'deki oy oranı (%)	Fark (oy kazancı veya kaybı)	2002'deki MV sayısı	2007'deki MV sayısı
AKP	34.3	46.6	+12.3	363	341
CHP*	19.4	20.8	+1.8	178	112
MHP	8.3	14.3	+6.0		71
DP (DYP)**	9.6	5.4	-4.2		
Bağımsızlar***	6.2	5.2	-1		26
GP	7.2	3.0	-4.2		
Diğer	-	7.6	-		
Saadet P.	2.5	2.3	-0.2		
Katılım %	79	84	+5		

*CHP, DSP ile seçim ittifakı yaptığı için 112 milletvekilinden 13'ü DSP'ye katılmıştır.

**DP 2002'de DYP olarak seçime girmiş, 2007'de ise ANAP tarafından desteklenmiştir.

** Bağımsız oyların büyük çoğunluğu DTP destekli bağımsızların oyudur ve 2002 Seçimlerine katılan DEHAP'ın devamı olarak alınmıştır. Seçilen Milletvekillerinden 22'si DTP'ye katılarak yeni bir grup oluşturmuştur.

5.1. AKP'nin Zaferini Okumak

AKP'yi 2002 seçimlerinde tek başına iktidara getiren siyasi koşullar 2007 seçimlerinde de büyük ölçüde devam etmekteydi. Ancak normal koşullarda kısmen de olsa oy kaybetmesi gereken bir iktidar partisinin 2007'de nasıl oy artışı sağladığına kısaca değinmek gerekir.

Öncelikle, 2002-2007 arasındaki AKP iktidarının halk desteğini artıran nedenlerin başında partinin izlediği ekonomi politikaları gelmektedir. AKP 2001 krizi sonrasında IMF gözetiminde hazırlanan ve istikrar ve büyümeyi önceleyen ekonomi politikasını sürdürmüştür. Bu

sayede oldukça yüksek büyüme rakamlarına ulaşılmış, enflasyon rakamları ise son 30 yıldır ilk kez %10'un altına düşmüştür. Türk parasından atılan altı sıfır ile TL'ye olan güven yeniden sağlanmıştır. Ayrıca alt gelir gruplarına yönelik sosyal yardım politikaları (sağlık sektörü reformu, yeşil kart, doğrudan gıda ve yakacak yardımları) geliştirilmiş, köy ve kasabalara yönelik altyapı yatırım projelerine öncelik verilmiştir. Hükümet, işsizliği azaltmada aynı başarıyı gösteremese de, artan dış yatırım rakamları ve AB ile müzakere sürecine girilmiş olması gibi nedenlerle seçim öncesinde geniş halk kitlelerinin geleceğe yönelik beklentileri ve ümitleri canlı tutulmuştur. Ekonomi merkezli bir oy vermeden bahsedilecekse, seçim öncesindeki bu göstergelerin seçmeni istikrardan yana oy kullanmaya yönelttiği söylenebilir.

Buna rağmen AKP'nin seçim başarısını salt ekonomi merkezli olarak açıklamak yeterli değildir. Nitekim 1950 ve 2004 yılları arasında Türkiye'de yapılan seçimlerde ekonomik büyüklüklerdeki değişme ile seçim sonuçları arasındaki ilişkiyi istatistikî yöntemlerle inceleyen bir araştırmaya dayanılarak yapılan tahminlerde bile AKP'nin en çok %39 civarında oy alması beklenmekteydi.¹¹ Bu nedenle yüzde 46,6'lık oyun arkasındaki siyasi nedenlere de bakmak gerekir.

Siyasi nedenlerin başında ise seçim öncesi dönemde yaşanan siyasi kutuplaşma gelmektedir. Çankaya seçimleri, e-muhtıra ve türban-laiklik tartışmalarının yarattığı toplumsal gerilimin yarattığı siyasi cepheleşmede taraflardan birini temsil eden "laikçi" (merkez) cephenin meydanlara yansıyan protestolarına karşı "öteki" kutup (siyasi çevre) seçim öncesinde sessiz kalmıştır. Uzun süren bu siyasi gerginlik ortamında geçmişte AKP'ye şüpheyle bakan ve bu nedenle DYP ve ANAP gibi daha merkezi partilere oy veren sağ seçmenin, laik çevrenin askerle kurduğu ittifakın açık bir askeri darbeye dönüşme ihtimaline (27 Nisan e-muhtırası) karşı bir tepki olarak sandıkta AKP'ye yöneldikleri söylenebilir. Benzer şekilde AKP'nin muhafazakâr kimliği ile uyuşmasalar dahi iktidarın demokrasi ve reformcu hamlelerini destekleyen iş âlemi ve liberal aydınlar da olası açık bir darbeyi önlemek adına iktidar partisinin can simidine sarılmışlardır. Nitekim seçimlerde DP lideri Ağar da seçim yenilgilerini açıklarken, askerinin 27 Nisan

¹¹ Bkz. Akarca, A.T. ve Tansel, A., "Economic performance and political outcomes: An analysis of the Turkish parliamentary and local election results between 1950 and 2004", *Public Choice*, 2006, S.,129, ss.,77-105. Ayrıca bkz. Hasan Ersel, "Seçmenin akılcılığı ve AKP'nin oy oranı", *Referans*, (12.07.2007).

ihtilali" (Akşam), "Bu da halkın muhtırası" (Radikal) gibi başlıklar zikredilebilir.

5.2. 2007 Seçimlerinde Muhalefet

2007 seçimlerini iktidar partisinin zaferiyle bitmesine rağmen, meclis dışındaki muhalefet de önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu çerçevede öncelikle ana muhalefet partisi CHP'nin durumuna ardından da MHP ve DTP'ye değinilecektir.

Bir dönem (1999-2002) TBMM dışında kalan CHP 2001 ekonomik krizinin siyasi faturasının seçimlerde Başbakan Ecevit'in DSP'sine kesilmesi nedeniyle sol oylar CHP'de toplanmış ve CHP ikinci büyük parti olarak meclise girmiştir. Anamuhalefet olarak CHP başlangıçta AKP ile nispeten uyumlu bir ilişki yürütmüştür. Bu çerçevede örneğin Başbakan Erdoğan'a milletvekili olma (dolayısıyla başbakanlık) yolunun açılmasını sağlayan anayasal ve yasal değişikliklerle kapsamlı AB reformlarına kritik destek vermiştir. Bununla birlikte 3 Ekim 2005 sonrasında CHP iktidara ve AB'ye yönelik eleştiri dozunu giderek artırmıştır. 2006 yılından itibaren de sivil toplum kuruluşlarına ve işçi sendikalarını açıkça AKP'ye karşı harekete geçmeye çağırmış ve bir an önce erken seçime gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Baykal'ın Çankaya seçim stratejisini Erdoğan'ı ve onun gibi düşünenleri Cumhurbaşkanı seçtirmemek olarak özetlenebilir. Bu konuda CHP'nin temel argümanlarını dile getiren Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Özyürek, "Cumhurbaşkanı bir partinin temsilcisi değil, devletin birlik ve bütünlüğünün temsilcisidir. Ama Erdoğan, sadece AKP'nin temsilcisi olarak ortaya çıkıyor ve ayrıca Cumhuriyetin kurucu temel ilkelerine karşı takındığı tavırla ortaya çıkıyor. Böyle birisinin Cumhurbaşkanı olması, toplumda büyük gerilimlere yol açar. Onun için Sayın Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı olması düşünülemez ve kabul edilemez" diyordu.¹⁵

CHP tüm siyasi stratejisini Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığına aday olacağı tahmini üzerine kurdu. Bunu önlemek için de kritik tarih olan Nisan ayı yaklaşırken AKP'den Erdoğan dışında birini, örneğin Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'i, destekleyebileceklerini açıkladı. Bu süreçte de iktidara baskı yapılması amacıyla hem parlamento içindeki gücünü hem de Cumhuriyet mitinglerini destekleyerek meclis dışındaki kitlesel gücünü harekete geçirdi. Abdullah Gül'ün aday gösterilmesi üzerine ise seçim sürecini akamete uğratmak için biri siyasi diğeri

¹⁵ *Tempo*, sayı 963, sayfa.21 (18.05.2006).

hukuki iki taktiğe başvurdu: Birincisi, TBMM'deki Cumhurbaşkanlığı oylamalarına katılmayarak seçimi boykot etmek; ikincisi ise mecliste yapılan oylamalarda 367 çoğunluğu bulunmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine götürmek. CHP'nin "laiklik tehlikede" mesajına dayalı ve AKP karşıtı kesimleri anamuhalefet partisi etrafında toplama stratejisi aslında demokratik bir ülkede bir seçim kazanma stratejisi olarak toplumca pek yadırganmamıştır. Ancak 27 Nisan günü yaptığı Anayasa Mahkemesinden 367 kararı çıkmazsa şiddetin artacağı ve kan döküleceği yönündeki açıklamaları, partiye destek veren laik-liberal kesimlerde bile CHP'nin demokrasiye sadakati konusunda ciddi şüphe yaratmıştır. Zira meydan mitinglerine katılan kalabalıklarca dahi sürekli tekrarlanan "ne şeriat ne darbe" sloganları, aslında halkın çözümün şiddet ve darbeye değil demokrasi içinde aranması gerektiği inancını yansıtıyordu. Sonuçta 367 kararı ertesinde girilen erken seçim atmosferinde CHP'nin seçim meydanlarında laiklik ve Çankaya tehlikesi dışında seçmenleri heyecanlandıracak güçlü bir seçim mesajı da kalmamıştı. CHP'nin "Pusulâ 2007" başlıklı seçim bildirgesinde ekonomiden güvenliğe ve AB ile ilişkilere kadar detaylı bir seçim beyannamesi hazırlanmışsa da medyada ve seçim meydanlarında yapılan konuşmalarda "Cumhuriyet, laiklik, ülke bütünlüğü" yönündeki mesajlar diğer konuları unutturacak kadar ön plana çıkıyordu.¹⁶

CHP 2007 seçimlerine DSP ile birlikte katılmış ve en az yüzde 25'lik bir oy beklentisine rağmen istenilen sonuca ulaşamamış, seçmen desteği yüzde 20'lerde kalmıştır. 2002 seçimlerinde 178 milletvekilliği kazanan CHP 2007'de meclise 112 milletvekili gönderebilmiştir. Bunların 13'ü de kısa süre sonra DSP'ye geçmiş, CHP'nin sandalye sayısı 99'a düşmüştür. Bu sonuçlara göre, kutuplaştırma stratejisi CHP'nin gerek coğrafi gerekse toplumsal anlamda oy tabanını genişletmemiş; ancak kendisini çevrenin kuşatması altında hisseden geleneksel bürokratik elitler ve laikliği öncelikli bir hayat tarzı ve bir tür siyasi kimlik olarak kabul eden toplum kesimleri nezdindeki desteğini konsolide etmiştir. 2007 seçimleri bir kez daha göstermiştir ki rejim sorunları üzerinden yürütülen muhalefetin toplumsal zemini giderek daralmaktadır. İktidarı hedefleyen sosyal demokrat bir parti olarak CHP, başta sol siyasetin doğal tabanı olan alt-gelir grupları olmak üzere farklı toplumsal kesimlerine ulaşacak sosyo-ekonomik programlar geliştirmek zorundadır. Zira Türkiye'deki sosyolojik yapıyı etkileyen ve zihinsel

¹⁶ Seçim beyannamesi için bkz. www.chp.org.tr

süreçleri değiştiren iç ve dış dinamikler (küreselleşme, kentleşme, bireyselleşme, eğitim ve iletişim devrimi gibi) CHP'nin toplumsal tabanını oluşturan bürokratik-otoriter yapıları sarsmakta ve demokratik siyaset üzerindeki etkisini azaltmaktadır.

22 Temmuzda seçimlerden görece başarılı çıkan iki muhalefet partisi vardır: Milliyetçi sağ geleneği temsil eden MHP ve Kürt etnik kimliği üzerinden siyaset yapan DTP. Aslında bu iki parti görünüşte çok farklı kimlikleri temsil ediyor gibi görünse de, iki partinin seçim başarıları arasında güçlü bir ilişki vardır. Türk ulus kimliğinin (Türk milliyetçiliği) taşıyıcılığını ve üniter devlet yapısının öncü savunuculuğunu üstelenen MHP ile siyasi anlamda bölgesel niteliği ağır basan, etnik bir grubun siyasi temsilcisi olma iddiasındaki DTP siyaset sahnesinde birbirlerinin tezi ve anti tezi gibidir. Bu nedenle de nasıl laiklik eksenli tartışmanın doğal tarafları olarak AKP ve CHP görünüyorsa, ulus devlet ve etnik ayrılıkçılık sorunlarının doğal tarafları olarak da MHP ve DTP ön plana çıkmaktadır.

2007 seçimleri öncesinde Türk siyasetinin en çok tartıştığı sorunlardan biri de artan ayrılıkçı terör eylemleri ile etkili mücadelenin nasıl gerçekleştirileceği idi. Toplumda artan güvenlik endişeleri PKK ile mücadelede siyasi çözüm arayışları yerine daha sert askeri çözümler öneren (sınır ötesi harekât gibi) MHP'nin söylemlerine oldukça duyarlı bir kamuoyu oluşturdu. Öte yandan Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde yaşanan gerilimler de 2005 sonrasında Türkiye'de batı-karşıtı milliyetçi duyguları besledi. Böylece artan bölünme korkusu ve iktidarın PKK ile mücadelede pasif kaldığı propagandası seçim atmosferinde MHP'ye yönelik seçmen ilgisini ve desteğini besleyecek uygun bir siyasi atmosfer oluşturdu. MHP lideri Bahçeli de seçim meydanlarında "ip atmak" dâhil olmak üzere PKK ile mücadelenin kendi işleri olduğuna ilişkin güçlü bir propaganda yürüttü. Zaten MHP'nin seçim stratejisini üzerine kurduğu temel sorun da PKK ile daha etkin ve sert mücadeleydi.

Seçim sonuçlarına göre MHP yüzde 14 oy alarak 71 milletvekilliği kazandı ve TBMM'de 3. büyük grup haline geldi. Ancak seçim gecesi MHP liderliği bu sonucu bir zafer olarak değil, bir hayal kırıklığı olarak değerlendirecekti. Zira hedef "tek başına iktidar" olarak belirlenmişti.¹⁷ Oysa yüzde 14'lük oy 2002'ye göre yüzde 70'lik bir oy artışı demektir. Seçim sonrasında MHP Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ve türban gibi

¹⁷ Bkz. "MHP'nin zaferinin sırrı", *Aksiyon* (02.08.2007).

kritik konularda TBMM'de demokrasinin önünü açan bir parti konumu çizmeye başlamıştır. MHP meclisteki avantajlı konumunu kullanarak, sergileyeceği pozitif siyaset anlayışıyla pekâlâ yeni bir büyüme ivmesi yakalayabilir ve hatta 2009 yerel seçimlerini de bu amaçla bir fırsata da dönüştürebilir. Nedir bu açılım? MHP şimdiye kadar daha çok devlet merkezli bir siyasi parti görüştüsü sergilemiş, bu da geniş halk kitleleriyle bu partinin buluşmasını bir anlamda engellemiştir. MHP yeni dönemde daha sivil ve daha liberal bir milliyetçiliği benimser ve Türkiye için "demokratik bir milliyetçilik" projesi ortaya koyabilirse oy tabanını genişletecek bir siyasi ivme yakalayabilir. Nasıl AKP Mili Görüş geleneği üzerine "Muhafazakâr demokrasi" projesini inşa ederek iktidara gelmeyi başarmışsa, MHP de pekâlâ "demokratik milliyetçilik" açılımıyla oy tabanını genişletebilir. MHP'nin Cumhurbaşkanlığı seçimi, 367 kararı ve üniversitelerdeki türban sorununun aşılmasında sergilediği duyarlı tavırları bu yöndeki bir arayışın işareti olarak okunmalıdır.

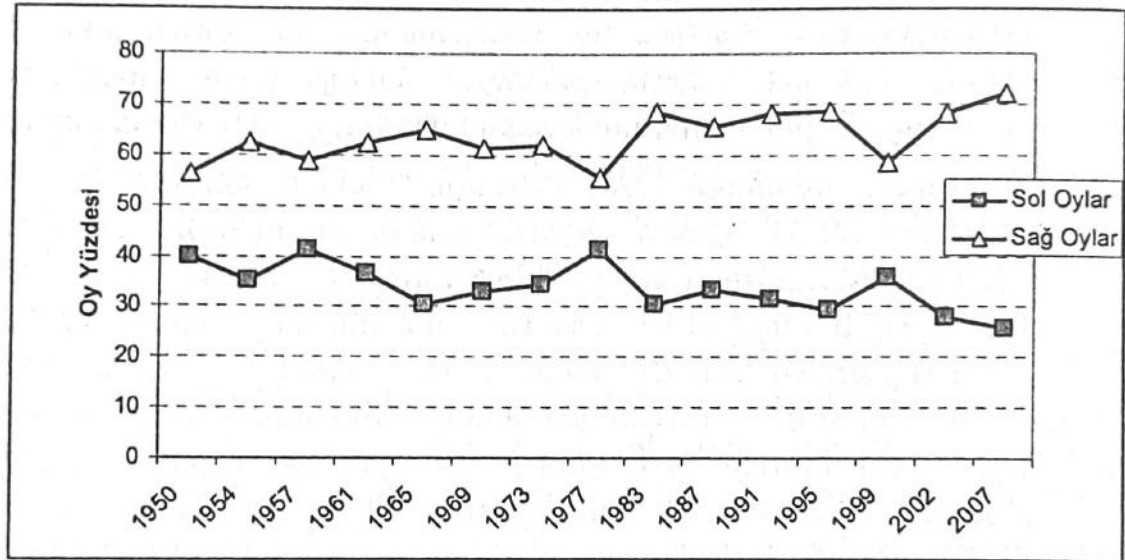
Son olarak 2007 seçimleriyle meclise giren DTP'ye de değinmek gerekir. Yüzde 10'luk ülke barajı nedeniyle uzun yıllar meclis dışında kalan DTP hareketi 2007 seçimlerine bağımsız adaylarla katılmış ve 22 milletvekilliği kazanarak parlamentoda 4. büyük parti konumuna gelmiştir. Ancak 35-40 civarında milletvekili bekleyen DTP için bu sonuç bir başarıdan çok, başarısızlık olarak algılanmıştır. Zira 2007 seçimleriyle DTP'nin bölge halkının tek temsilcisi olma iddiası büyük yara almıştır. AKP'nin bölgede 2004 yerel seçimleriyle başlayan ilerleyişi 2007'de zirveye ulaşmış, bölgenin en büyük partisi haline gelmiştir. Doğu ve güneydoğu illerinde DTP'nin ortalama oy oranı yüzde 20'lere gerilemiş; buna karşın AKP'nin seçmen desteği yüzde 55'lere yükselmiştir. Bu da güneydoğu halkının koyu bir etnik milliyetçilikle malul olduğu yönündeki iddiaları geçersiz ve anlamsız bırakmıştır. Artık bölgede iki parti vardır ve bu durum bölge halkının ulusal siyasetle yeniden buluşması ve toplumsal entegrasyonu açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu anlamda 2009 yerel seçimleri Türkiye'deki etnik temelli kimlik siyasetinin geleceği açısından bir dönüm noktası olacaktır.

6. 2007 Seçimlerinin Türk Parti Sistemi ve Seçmen Davranışı Açısından Değerlendirilmesi

2007 seçimlerinin Türk parti sistemi açısından ortaya çıkardığı temel sonuç, 1990'larda iyice parçalanmış ve siyasi partiler sisteminde 2002 seçimleriyle başlayan toparlanma sürecinin devam etmesidir. Bu sonucu Türk seçmenindeki güçlü ve istikrarlı bir tek parti hükümeti arayışının göstergesi olarak okumak gerekir. Gerçekten de 2007 seçimlerinde

seçmen davranışına yön veren temel saik siyasi istikrar arayışıdır. Zira 1991-2002 arasında Türk siyasetinde gözlenen "istikrarsızlık trendi" geniş toplum kesimlerinde ekonomik ve toplumsal kalkınma hamleleri için güçlü ve istikrarlı bir hükümetin gerekliliği konusunda ciddi bir toplumsal konsensüs yaratmış gözükmektedir.¹⁸ AKP de seçmendeki bu eğilimi kendi lehine mobilize edebilmek için seçim afişlerinde sürekli olarak istikrara vurgu yapmıştır. Bu anlamda eğer 2002 seçimleri "kritik seçimler" olarak kabul edilirse, 2007 seçimlerini de bir önceki seçimlerde oluşan siyasi dengeleri koruyan, partiler arası ciddi oy kaymalarının yaşanmadığı "normal seçimler" olarak nitelemek doğru olur.¹⁹ 22 Temmuz seçimlerini geçmiş seçimlerle karşılaştırmak gerekirse 1954, 1965 ve 1983 seçim sonuçları ile karşılaştırılabilir. Hatta belirtmek gerekir ki, AKP'nin yüzde 47'lik oy oranı 1980 sonrası dönemde bir partinin tek başına sağladığı en yüksek oy oranıdır ve bu anlamda tarihi bir başarıdır.

Şekil 2: Türkiye'de Sağ ve Sol Oylar, 1950-2007²⁰

Yalnız belirtmek gerekir ki, siyasetin sağ kanadında AKP ekseninde sağlanan konsolidasyon sol kanadı için geçerli değildir. Tersine CHP, DSP destekli olmasına rağmen yüzde 20'lerde kalmıştır. DTP destekli

¹⁸ Bkz. İler Turan, "Unstable Stability: Turkish Politics at the Crossroad", *International Affairs*, V. 83, Nu.2, 2007, pp. 319-338.

¹⁹ Bu konuda bkz. Birol Akgün, *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, 2. baskı, Nobel yayınları, 2007, ss.18-19.

²⁰ Şekildeki veriler için bkz., Ergun Özbudun, "Changes And Continuities in The Turkish Party System Representation, Volume 42, Issue 2, July 2006, pp. 129-137

bağımsızları da sol içinde değerlendirdiğimizde dahi sol oyların genel toplamında ciddi bir düşüş yaşanmaktadır. Toplam sağ oylar ile sol oylar arasındaki makas ise giderek açılmaktadır (Bkz. Şekil 2). Bu da Türkiye’de görünür bir gelecekte solun ciddi bir iktidar alternatifi olamayacağını işaret etmektedir. Oysa Batı Avrupa demokrasilerinde iktidarın zaman zaman sağ ve sol partiler arasında el değiştirmesi hem farklı kesimlerin sosyo-ekonomik beklentilerinin karşılanması hem de toplumdaki siyasi gerginliklerin azaltılması açısından bir sağlık göstergesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de ise sol partiler çok partili dönemde koalisyon hükümetleri dışında iktidara gelme şansını yakalayamamıştır. Bu nedenle son üç seçimde toplumsal zemini giderek daralan merkez sol, asker ve sivil bürokrasiyi siyasi rejim tartışmaları üzerinden kendisiyle ittifaka zorlayarak iktidar partisine karşı sistemik veto gücü yaratmak istemekte ve böylece bir anlamda ülkedeki varlığını ve önemini hissettirmektedir. Çankaya seçimi ekseninde 2007 Nisanında yaşanan demokrasi ve rejim krizlerini (27 Nisan bildirisi ve 367 kararı) bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Ancak şu da belirtilmelidir ki, hızlı bir küreselleşmenin ve toplumsal değişimin yaşandığı Türkiye’de 1960’larda denenen ve başarılı olan demokrasi dışı arayışların 2000’lerde tekrarlanması ve aynı sonuçları yaratması mümkün değildir. Bu nedenle değişen dünya şartlarını ve toplumsal yapıyı doğru okuyan kapsamlı bir sol siyasi program geliştirilmedikçe Türkiye’de arzu edilen iki kanadı da güçlü bir siyasi partiler sistemi oluşturulamayacaktır. 2007’de oluşan parlamentoda 2002’ye göre yeni olan şey, denkleme MHP ve DTP’nin de girmiş olmasıdır. AKP merkezde olmanın verdiği rahatlıkla, tartışılan ülke gündemine göre zaman zaman MHP’yi zaman zaman da DTP’yi işbirliğine zorlama kapasitesine sahiptir. 2007’de oluşan dengelere göre Türk siyaseti artık tam anlamıyla AKP’nin oluşturduğu yeni ideolojik ve tarihsel hegemonik blokun etkisinde kalacaktır. Bu tarihsel bloka karşı direnme potansiyeline sahip bürokratik (ordu ve yargı) ve siyasi güçlerin (CHP ve ulusalcı cephe) 22 Temmuz genel seçimleri ve 21 Ekim referandumunda ortaya çıkan seçmen iradesi karşısında toplumsal meşruluk zeminleri iyice zayıflamıştır. Yaklaşan 2009 yerel seçimlerinde İzmir gibi sol merkezler ile Diyarbakır gibi etnik milliyetçilerin kale olarak gördükleri belediyeler de AKP tarafından kazanılması durumunda bu hegemonik yapı iyice pekişecektir. Bu anlamda Türk siyaseti Sartori’nin 1950’li yıllardaki DP iktidarı dönemi için kullandığı anlamda, görünüşte çok partili ama gerçekte tek partinin etkili olduğu

bir "hâkim tek parti" sistemine de dönüşebilir.²¹ Bunu zaman gösterecektir.

Sonuç

Türkiye'nin yarım asrı aşan çok partili demokrasi tecrübesine rağmen, 2007 seçimlerine giderken siyasi elitler arasında yaşanan tartışmalar gerek içerik gerekse üslup bakımından 1946-1950 arası dönemdeki rejim tartışmalarını andırıyordu. Partiler arası yarışta irtica ve laiklik tartışmaları, Çankaya'nın yeni sahibinin kim olacağı, cumhuriyet rejiminin ve laiklik ilkesinin geleceği gibi devletin temel niteliklerini ilgilendiren konular ön plandaydı. Hatta Irak'a yönelik muhtemel bir kara operasyonu bahane edilerek seçimlerin erteleneceğine ilişkin söylentilere rağmen bir kez daha görüldü ki, vatandaşı ve tüm kurumlarıyla Türkiye artık demokrasiden geri dönmeyecektir. Temmuz ayında yapılmasına rağmen seçimlere gösterilen büyük ilgi ve halkın yüksek katılımı da bu yargıyı pekiştirmektedir. Zira seçimler demokrasinin kalbidir. Bir ülkede demokrasinin varlığını ispatlayan en temel gösterge seçimlerin düzenli olarak yapılıp yapılamadığıdır. Demokrasinin derecesini ve kalitesini ise seçimin nasıl yapıldığı belirler. Bu bağlamda 2007 seçimlerinin tam bir rekabetle ve seçmen iradesine yönelik hiçbir müdahale olmaksızın gerçekleştirilebilmesi, seçim sonuçlarına tüm etkili siyasi ve askeri çevrelerin saygı göstermesi Türkiye'de demokrasinin konsolidasyonu yolunda önemli ilerlemeler sağlandığının açık bir kanıtı sayılmalıdır.

Seçim sonuçları ise Türk seçmenin giderek rasyonelleştiğinin ve oy verme davranışının da artan ölçüde bireyselleştiğini işaret etmektedir. Başka türlü güneydoğu anadoluda tüm tehditlere rağmen iktidar partisi AKP'nin yüzde 50'yi aşan bir oy oranına ulaşmasını izah etmek kolay olmayacaktır. Öte yandan 2007 seçimleri ile birlikte Türk demokrasisinde 2002-2007 arasında yaşanan "temsil krizi" de aşılmıştır. 2002'de seçmenlerin ancak yüzde 55'inin oy verdiği partiler (AKP ve CHP) mecliste temsil edilirken, yeni oluşan parlamentoda seçmenlerin yüzde 87'si temsil edilmektedir. Ayrıca parlamentonun kompozisyonu da siyasi, ideolojik ve coğrafi açıdan oldukça çeşitlenmiştir. Dolayısıyla yeni parlamentonun sivil anayasa yapımı dâhil olmak üzere gerçekleştireceği yasama faaliyetlerinin ve siyasi ve hukuki reformların toplumsal meşruluk zemini son derece kuvvetlidir.

²¹ Giovanni Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, London: Cambridge University Press, 1976.

2007 seçimleri sonuçları bağlamında seçmenlerin verdiği en önemli iki siyasi mesaj demokrasiye bağlılık ve siyasi istikrara verilen önemdir. AKP seçim öncesi dönemde yaşanan rejim tartışmalarında ordunun emuhtırasına ve anamuhalefetin çatışma ve kriz uyarılarına rağmen demokrasiyi savunmada gösterdiği tutarlılık ile iktidarda bulunduğu dönemde komşumuz Irak'taki savaşa rağmen ekonomiyi krizlere sokmadan yönetme başarısının siyasi mükâfatını yüzde 47'lik seçmen desteği ile almıştır. Bu başarıda Tayip Erdoğan'ın geniş toplum kesimleriyle kurduğu duygudaşlık ilişkisi ve seçim öncesinde Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinin zorlama yollarla engellenmesinin etkisi de unutulmamalıdır. Ekonomide mevcut performansını, iç siyasi turalılığını ve heyecan yaratan siyasi reformcu çizgisini devam ettirdiği sürece AKP'nin en az bir seçim daha kazanma şansı hayli yüksektir. Bu anlamda 2009 yerel seçimleri partinin geleceği adına önemli bir gösterge olacaktır.

Anamuhalefet partisi CHP'nin devlet elitlerine yaslanarak siyaset yapma anlayışı oy tabanını genişletmemiş, ancak seçmen nezdinde partinin desteğinin daha da aşağıya düşmesini önlemiştir. Seçim öncesi dönemde bağımsız adaylar vasıtasıyla meclise gireceği öngörülen DTP ise 22 milletvekiliyle meclise girmiştir. En az 35-40 üyelik bekleyen DTP için bu sonuç ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Artık DTPnin bölge halkının tek temsilci partisi olduğu iddiası da geçersiz kalmıştır. Zira AKP bölgenin en büyük partisi durumuna gelmiştir. MHP'nin yüzde 14'lük oy almasını ise seçmenin ince bir siyasi balans ayarı olarak okumak gerekir. Zira ülkenin bütünlüğüne yönelik terör saldırılarının yarattığı tehdit ve gerilim ortamı ile AB ve ABD'nin Türkiye'nin güvenlik kaygılarına karşı sergilediği duyarsızlık MHP oylarının artmasını sağlayacak uygun bir siyasi ortam sağlamıştır. MHP'nin büyüme potansiyeli ise bu partinin ikna edici bir "demokratik milliyetçilik" projesi geliştirmesine bağlıdır.

Özetle, Türkiye'de siyaset sahnesinde bundan sonra da demokrasi içinde istikrar arayışı devam edecektir. İktidarda kalabilmenin büyümlü anahtar kavramı ise hükümetlerin sergileyeceği ekonomik performanstır. Zira artık toplumun yüzde 70'i kentsel mekânlarda yaşamaktadır ve tam da bu nedenle Türkiye'de siyasetin toplumsal zemini ve seçmen davranışına yön veren dinamikler giderek değişmektedir. 1970'lerde köye özgü sorunlar etrafında üretilen popülist politikalar (destekleme alımları, patronaj ilişkileri vs) yerine bugünkü seçmenlerin ağırlık merkezi şehirlere ve eğitim ve iletişim imkanları

oldukça gelişmiştir. Artık ekonomik refahın artırılması, sağlık ve konut alanında halkın yaşam kalitesini artırmaya yönelik yeni politikalar ile özgürlük alanlarının genişletilmesi ve demokrasinin pekiştirilmesine yönelik mesajlar daha fazla dinleyici bulmaktadır. Siyasetin bu değişen sosyolojisini doğru okuyan partiler gelecek seçimlerde daha şanslı olacaktır.

KAYNAKÇA

-----"MHP'nin zaferinin sırrı", Aksiyon (02.08.2007).

AKARCA, A.T. ve TANSEL, A., "Economic performance and political outcomes: An analysis of the Turkish parliamentary and local election results between 1950 and 2004", Public Choice, 2006, ss.,77-105.

AKGÜN, Birol, "Seçimlere bağımsızlar damgasını vuracak", Zaman (18.06.2007).

AKGÜN, Birol, Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven, 2. Baskı, Nobel yayınları, 2007.

BERKAN, İsmet "Kızıl Elma koalisyonu", Radikal (04.08.2003).

DAĞI, İhsan, "The Justice and Development Party: Identity, Politics, and Human Rights Discourse in earch for Security and Legitimacy", içinde Hakan Yavuz (Editör), The Emergence of Modern Turkey: Democracy and AK Party, Ther University of Utah Press, Utah, 2006, ss. 88-106.

ERDEM, Tarhan, "AKP % 48'e dayandı, CHP % 20'nin altında", Radikal (19.07.2007).

ERSEL, Hasan "Seçmenin akılcılığı ve AKP'nin oy oranı", Referans, (12.07.2007).

ESMER, Yılmaz, "Ve sandığın kara kutusu açıldı", Radikal (18.08.2007).

ÖNİŞ, Ziya, "Conservative Globalists versus Defensive Nationalists: Political Parties and Paradoxes of Europeanization in Turkey", Journal of Southern Europe and the Balkans, Vol. 9, No. 3, 2007.

ÖZBUDUN, Ergun, "Changes And Continuities in The Turkish Party System

Representation, Volume 42, Issue 2, July 2006, pp. 129 – 137.

SARTORI, Giovanni, Parties and Party Systems: A Framework for Analysis, London: Cambridge University Press, 1976.

TURAN, İlter, "Unstable Stability: Turkish Politics at the Crossroad", International Affairs, V. 83, Nu.2, 2007, pp. 319-338.